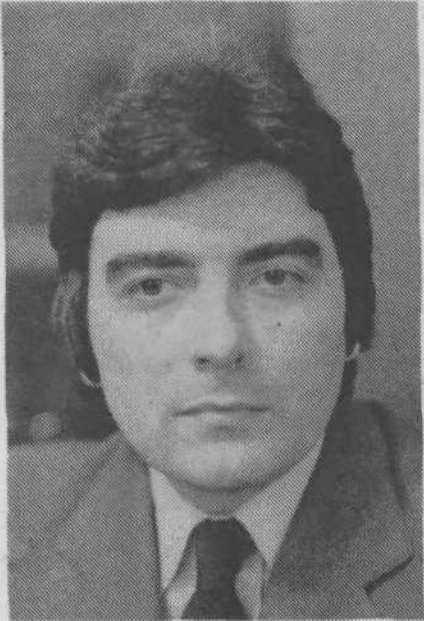

izguba je njegova smrt. Zelo težko bo, ko pri izgradnji našega samoupravnega socializma, ki si ga je zamislil tovariš Kardelj, ne bomo več slišali njegove žive besede.

Bil je izreden človek

Mirko Ukmar, sekretar izvršnega sveta občine Center

Mene je vest, da je tovariš Kardelj umrl presenetila in prizadela tako kot vse ostale. Vemo, da smo ga vsi spoštovali in imeli radi. Jaz še posebej, ker sem ga zelo veliko bral. V vsakodnevem delu sem upošteval njegovo delo, njegove ideje, njegove razprave in

njegov pogled na razvoj in usmeritev našega sistema. Kako čudovito je teorijo marksizma prenašal v našo družbo in kako modro je usmerjal prek teorije našo prakso. Bil je izreden človek. To je ogromna izguba, predvsem zato, ker še nismo v praksi uspeli izpeljati vseh njegovih idej. Ko čitamo Kardeljeva dela naletimo na posamezne ideje, ki jih včasih še ne dojamemo tako življenjsko kot si jih je on predstavljal. Pri tem bomo v bodoče zelo pogrešali njegovo živo besedo.

Človek se kuje sam

Delavec, Zlatarna Celje – predsednik sindikata

Smrt Edvarda Kardelja nas je prizadela, nas vse. Tako tiste na delovnih mestih, kakor one, ki so bili takrat doma. Le njegova misel, da se človek kuje sam, nas ob teh trenutkih vzpodbuja, da ostanemo samozavestni in nas njegova smrt ne bo vrgla iz tira in da bomo sposobni ravno tako ustvarjati kot do sedaj, po njegovih zamislih. Mislim, da je ta trenutek zelo primeren, da se spo-

Publicistično in znanstveno delo

Poleg aktivnosti, ki so izhajale iz političnih in državnih funkcij, se je tovariš Kardelj intenzivno ukvarjal s publicističnim in znanstvenim delom, posebno s teoretičnim raziskovanjem na področju družbenega razvoja, ekonomske in politične graditve socialistične Jugoslavije, kot tudi na področju mednarodnega delavskega gibanja in mednarodnih odnosov.

Pred vojno je objavil vrsto člankov in brošur o aktualnih vprašanih političnega boja. Leta 1939 je objavil študijo »Razvoj slovenskega narodnega vprašanja«, ki je po vojni izšla z manjšimi spremembami oziroma dopolnitvami. Kardelj je v njej prikazal razvoj slovenskega naroda, podal marksistično analizo nastajanja in pomena naroda in pokazal na bistvo vprašanja naroda v sodobni družbi nasploh.

Med narodnoosvobodilno borbo je tovariš Kardelj napisal vrsto pomembnih del in člankov, v katerih je razvijal temeljna vprašanja politične strategije in taktike narodnoosvobodilne vojne in organizacijo ljudske oblasti na osvobojenem ozemlju.

Teoretično in praktično delo je razvil tudi glede socialistične preobrazbe vasi. Tako je v »Problemih socialistične politike na vasi«, knjiga je izšla 1959. leta, podal vsestransko analizo agrarne politike in dotadnjih izkušenj, ter pokazal poti in oblike socialističnega razvoja vasi.

Edvard Kardelj je prispeval pomemben delež k novemu programu Zveze komunistov Jugoslavije, sprejetem na sedmem kongresu ZKJ aprila 1958. leta.

V študiji »Beleške o naši družbeni kritiki«, objavljeni 1966. leta, je Kardelj poudaril, da je kritika socialistični družbi potrebna in nujna. Vendar se mora ta kritika povezovati z demokratično družbeno odgovornostjo ter biti usmerjena k iskanju naprednih in humanističnih rešitev tistih problemov, s katerimi se družba sooča.

Razprava »Razpota v razvoju naše socialistične družbe« je izšla leta 1969. Tovariš Kardelj je v njej poudaril pomen, vlogo in odgovornost zavestnih subjektivnih sil družbe, predvsem zveze komunistov, ki morajo imeti jasne, dolgoročne razvojne koncepte ter se morajo dosledno boriti za socialistično in samoupravno vsebino demokratičnejše jugoslovanske družbe.

Tovariš Kardelj je zavzeto sodeloval v pripravah, razdelavi in pojasnjevanju novega ustavnega sistema. Napisal je razpravo »Nova ustava socialistične Jugoslavije« (1962. leta) ter delo »Temeljni vzroki in smeri ustavnih sprememb« (1973. leta) kjer poudarja, da je glavni cilj ustavnih sprememb, ki so bile uresničene v novi ustavi 1974. leta, v tem, da spremembe delavskemu razredu in vsem delovnim ljudem omogočijo, da se bodo še uspešneje borili za vodilno vlogo svojih interesov v družbi in za

svoj samoupravni položaj in za upravljanje družbenih sredstev za proizvodnjo.

Na drugem kongresu samoupravljalcev (1971. leta) je tovariš Kardelj v glavnem referatu »Ekonomske in politične odnosi v samoupravni socialistični družbi« ocenil prehojeno pot našega socialističnega samoupravljanja in poudaril, da se je samoupravljanje potrdilo ko edina realna in napredna usmeritev jugoslovanske socialistične družbe.

V razpravi »Protislovja družbene lastnine v sodobni socialistični praksi« (1972. leta), Edvard Kardelj obravnava številna vprašanja v zvezi s pomenom, razvojem, vlogo in protislovji družbene lastnine v jugoslovanski in sodobni socialistični praksi nasploh.

V študiji »Smeri razvoja političnega sistema socialističnega samoupravljanja« (1977. leta) je s prodorno mislijo analiziral prednosti našega političnega sistema ter smernice za njegov nadaljnji razvoj. Globoko vsebino te študije potrjuje odmev njanjo med našimi delovnimi ljudmi in občani, pa tudi pozornost, s katero so jo sprejeli v svetu. Kardeljeve ugotovitve in napotki za prihodnje delo bodo še dolgo odmevali v naši konkretni družbenopolitični praksi.

O razvoju odnosov in organizacije samoupravnega združenega dela, ki so pomembni ne le za utrjevanje samoupravnih odnosov v združenem delu, temveč tudi za celoten nadaljnji razvoj socialističnih družbenoekonomskih in demokratičnih političnih odnosov v naši družbi, je Kardelj spregovoril v »Svobodnem združenem delu« (1978. leta). Boj za socialistično samoupravljanje je dolgotrajen, je opozoril tovariš Kardelj, saj gre za boj za takšne produkcijske od-

nose, v katerih bo človek osvobojen ne le kapitalističnega, temveč sploh vsakega drugega monopola pri razpolaganju s produkcijskimi sredstvi skupnega oziroma združene-ga dela.

V številnih Kardeljevih člankih in javnih nastopih je posebna pozornost namenjena utrjevanju in razvoju demokratičnih in enakopravnih mednarodnih odnosov v Jugoslaviji.

V delu »O sistemu samoupravnega planiranja« (1976. leta) obravnava ta pomemben vidik, od katerega je v veliki meri odvisen skladen gospodarski in družbeni razvoj.

Na področju mednarodnih odnosov je Kardelj še posebej pozorno analiziral vprašanja aktivne miroljubne koeksistence in politiko neuvrščenosti.

V »Socializmu in vojni« (1960. leta) je argumentirano analiziral družbene, ekonomske in politične razloge ter stopnjo razvoja materialnih proizvodnih sil kot tudi vojaške tehnike in pokazal, da vojna ni neizbežna ter da vprašanje prihodnosti socializma že ni več samo vprašanje nasprotij med svetovno kapitalizma in socializma, temveč je in vse bolj bo stvar notranjega razvoja socializma.

V študiji »Zgodovinske korenine neuvrščenosti« (1975. leta) je tovariš Kardelj poudaril, da je gibanje neuvrščenosti postalo predvsem zgodovinski instrument nujne potrebe po spremembi sistema mednarodnih gospodarskih in političnih odnosov, njihovi demokratizaciji in prilagajanju potrebam sodobne integracije človeštva na temelju svobode in enakopravnosti vseh narodov.

Edvard Kardelj se je ukvarjal tudi z vprašanji, ki pestijo dežele v razvoju. Temeljna politična podmena za njihovo uspešno razreševanje je boj proti kolonializmu in vsem oblikam imperialističnega podrejanja. Kardelj poudarja, da morajo biti nosilci hitrejšega ekonomskega razvoja sami narodi dežel v razvoju, drugi nujni dejavnik pa je akcija mednarodne pomoči.

REDNI PROFESOR EKONOMSKE FAKULTETE

Iz govora na žalni seji EF Borisa Kidriča

... Ko smo Edvarda Kardelja ravno pred dvema letoma izbrali za rednega profesorja politične ekonomije socializma, nismo slutili in nismo hoteli slutiti, da nas bo tako hitro zapustil. Želeli smo, da bi bil pogosteje med nami in med novimi generacijami študentov, da bi na nas prenašal svoje življenjske izkušnje in da bi v pogovorih skupno razčiščevali nam manj jasno in še nepoznano. Vendar je tudi takrat, kadar je le bil med nami, uspeval s krepkimi ocenami in poudarki razložiti bistvo razpravljane in nas spomniti na našo družbeno nalogo, da še drugače izobražujemo mlade in da poglobljamo z

znanstveno obravnavo našo izbrano pot v drugačno, boljše družbo.

Naša fakulteta bo imenu Borisa Kidriča pridružila trajen spomin na svojega profesorja Edvarda Kardelja. Odšel je velik človek, za katerega velja tista njegova misel obnovljena ob njegovem imenovanju za našega profesorja: »Človeku je vredno živeti le, če ustvarja. Ustvarjanje pa je boj, boj v malem in velikem, boj z materijo, boj družbenih odnosov, boj z zaostalostjo mnenj. Človek velja toliko, kolikor je dal pokolenju, ki mu pripada, s svojo ustvarjalno dejavnostjo, kjerkoli in na kakršenkoli način...

organizacije proti metodam birokratskega in shematskega vodenja iz tujine, proti abstraktnim formulam, dogmam in zarotniško-sektaškim metodam in imela namen, naj se Partija obrne k lastnemu delavskemu razredu in problemom dežele.

Prvi korak tovariša Tita kot novega sekretarja Partije je bil, da formira vodstvo v domovini. Menim, da ni pretirano, če rečem, da je tovariš Tito s tako svojo orientacijo vrnil Komunistično partijo Jugoslavije jugoslovanskim delavcem, njihovim problemom, njihovemu boju, njihovim smotrom. Prav taka preorientacija je povzročila tisti nagli polet v razvoju in dejavnosti Partije, ki je omogočil, da je med drugo svetovno vojno lahko postala uspešna organizatorica in voditeljica narodnoosvobodilne vojne in socialistične revolucije.

Prepričan sem, da bi bila naša Partija, če bi se vse skupaj tako zavlačevalo še nekaj let kakor do leta 1937, razorožena in onespobljena za akcijo. Zato smemo brez pretiravanja reči, da zaznamuje prihod CK s tovarišem Titom na čelu v domovino novo fazo v razvoju naše Partije.

Seveda tovariš Tito ne bi mogel odpraviti frakcionaštva in birokratskega shematizma v vodstvu in obrniti Partijo k delavskemu razredu svoje dežele, če pogoji doma ne bi bili ugodni za takšno orientacijo. Toda on je te pogoje uvidel in postal nosilec, oblikovalec vseh pozitivnih tendenc, ki so bile v naši Partiji. Ne spominjam se, da bi prišlo do odpora proti novemu vodstvu v kateri partijski organizaciji v Jugoslaviji razen med prijatelji Petka Miletića v Sremski Mitrovici. Pa tudi tam je prevladovala zdrava smer, za katero se je kaj hitro odločila velika večina komunistov.

Zatem je pripovedoval o delovanju novega

partijskega vodstva na čelu s tovarišem Titom:

»Konkretnih sklepov s teh prvih sej se ne spominjam natančno, tembolj, ker sem bil skoraj vse leto 1938 v zaporu. Šele proti koncu oktobra so me izpustili in sem se vključil v delo politbiroja.

To je bil dejansko nov politbiro z novo orientacijo, ki jo je dal tovariš Tito. To je bila orientacija k boju za reševanje konkretnih problemov delovnih množic in narodov Jugoslavije, k likvidaciji oportunitizma, sektaštva, najrazličnejših zarotniških metod pri delu itd., skratka, orientacija k množicam.

Spominjam se, da je bilo eno izmed poglobitvenih gesel, ki jih je poudarjal tovariš Tito – prebiti obroč, ki ga je Partiji vsilila ilegalnost. To je pomenilo, da je treba ilegalno revolucionarno Partijo usposobiti, da bo navzlic ilegalnosti javen politični činitelj in da bo širila svoj vpliv med najširšimi množicami. Na tej liniji smo se aktivirali v vseh družbenih organizacijah, v sindikatih, združenjih itd. Pri tem se nismo orientirali k formiranju majhnih sektaških skupin, marveč na to, da bi komunisti postavljali probleme in zahteve in ob njih mobilizirali množice. Ni nam šlo za to, da bi komunisti pridobili čimveč ljudi neposredno v Partijo, marveč za to, da bi jih čimveč aktivirali v boju za najrazličnejše konkretne zahteve. To je bila mobilizacija širokih množic, ki pogosto niso niti vedele, da je za različni akcijami Komunistična partija, vendar so šle v boj za takšne zahteve, ker so ustrezale njihovim interesom. Preko rezultatov takšnega boja se je Partija povezovala z množicami, se usposabljala za njih vodstvo in se sama nenehoma krepila.

Eden izmed zelo pomembnih momentov je bil boj proti fašizmu, proti nevarnosti

pred agresijo, za obrambo neodvisnosti narodov Jugoslavije. Na tej platformi se je ustanovila tudi Ljudska fronta oziroma široka antifašistična fronta, katere temeljne politične zahteve so bile: neodvisnost Jugoslavije, naslonitev naše dežele na Sovjetsko zvezo, notranje spremembe v smeri demokratizacije predvsem ustanovitev ljudskodemokratične vlade, ki bi zbrala vse demokratične sile, vključno Komunistično partijo, in reševanje ekonomskih, socialnih in drugih zahtev, ki so jih poudarjale ljudske množice v svojem vsakdanjem boju. Tako je Partija boj za vsakdanje zahteve množice povezovala z bojem za dolgoročne cilje. Izhajali smo od bližnjih nalog in problemov, ki so bili množicam razumljivi in najbolj aktualni, predlagali oblike boja, ki so jih bile množice pripravljene sprejeti, in tako ustvarjali neraztrgljivo povezanost med Partijo in množicami, ustvarjali tudi njihovo zaupanje v Partijo, ki je pozneje, med narodnoosvobodilno vojno, postavilo Partijo v vodstvo velikanskemu revolucionarnemu gibanju množic.

Po mojem mnenju je k takemu razvoju stvari mnogo pripomogla ravno odlika tovariša Tita, da je njegovo delo zmeraj bilo brez dogmatizma in doktrinarstva.

Kardelj je spregovoril še o partijskem posvetovanju pod Šmarno goro maja leta 1939:

»To posvetovanje – je dejal – je bilo pomemben datum v razvoju naše Partije. Ni prineslo kake nove politične linije, ker je ta bila formulirana že poprej. Pomen tega posvetovanja je predvsem v tem, da so na ta sestanek prvič po dolgi vrsti let prišli zastopniki partijskih organizacij iz vse države in da je bila ob tej priliki sprejeta enotna politična linija po diskusiji, ki je bila brez najmanjšega ostanka frakcionaštva ali načelnih nesoglasij. Ta konferenca je veliko pripomogla k

organizacijski in politični okrepitevi Partije.

Posvetovanje pod Šmarno goro je bilo v neki kmečki hiši. Njen lastnik je bil na pol kmet, na pol uradnik, zelo pošten tovariš. Pisal se je Miha Novak. Leta 1941 je odšel v partizane. Nemci so ga ujeli in ubili po strašnem mučenju, pri čemer se je junaško obnašal.

Spominjam se tudi neke podrobnosti s te konference. Tovariš Tito ni našel človeka, ki bi ga moral počakati in pripeljati na sestanek. Policija je namreč dobila neke podatke o pripravah na sestanek in je nekatere tovariše zasledovala, med njimi tudi Slavka Šlandra, ki bi moral počakati Tita. Da bi se Slavko znebil spremstva, ni prišel na sestanek ob pravem času in tako ga Tito ni našel.

Ker je Tito približno vedel, kje naj bi bila konferenca, se je ustavil za nekaj časa v bližini hiše. Prišel je gospodar, ki je nesel velike kolače kruha. Tito ga je začel nekaj spraševati, kmet pa je molčal. Nekaj časa je nezaupno gledal prišleka, a ko je presodil, da mora biti to eden izmed »pravih«, mu je porinil kolač kruha in dejal: »Na, in za menoj!«

Peta državna konferenca po tem posvetovanju pod Šmarno goro je pomenila kvaliteten skok v razvoju naše Partije. Obroč ilegalnosti je bil prebit in boj za množice odločen v korist Partije. Takrat je po svojem vplivu že bila močna množična stranka.

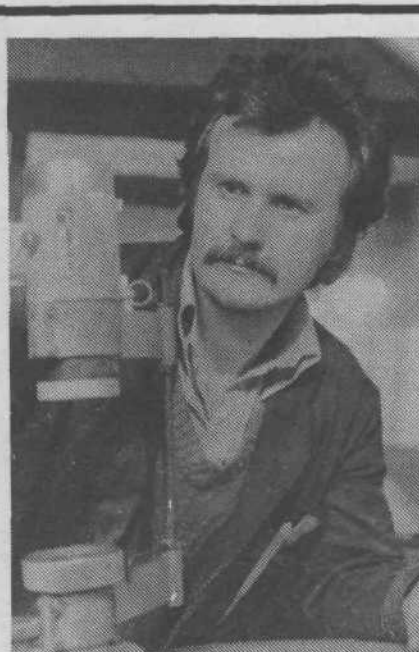
Osebná zasluga tovariša Tita, zasluga nedvomno zgodovinskega pomena je v tem, da je kot generalni sekretar vrnil Komunistično partijo Jugoslavije jugoslovanskemu delavskemu razredu in jo naredil odgovorno temu razredu in narodom Jugoslavije ter ji omogočil, da je kot odločilni činitelj postala voditeljica in organizatorica narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije.

Prijazen in nasmejan

Spomini na tovariša Edvarda Kardelja se-gajo daleč nazaj v leto 1943, ko sem ga prvič srečala na osvobojenem ozemlju Dolomitov. Spoznala sem ga v februarju, ko sem bila iz Centralne tehnike, ki je imela svoje enote razdeljene po hišah in bunkerjih, premeščena na delo v agitprop pri CK.

To je bilo v času, ko so Nemci, Italijani in belogardisti pripravljali ofenzivo na osvobojeno ozemlje Dolomitov. Zato se je Dolomitski odred razformiral in priključil različnim

brigadam. Z nevarnega področja se je proti Rogu premaknil tudi izvršni biro OF in Centralni komite. Na poti, za katero smo potrebovali skoraj teden, sem se prvič поблиže spoznala s tovarišem Kardeljem. Naša skupina je z zaščitnim bataljonom vred štela komaj 50 ljudi, medtem ko je bilo sovražnikov več tisoč. Med maršom smo se nekajkrat ustavili in si nabirali novih moči. Na enem izmed postankov je doktor Cedrih pregledal tudi tovariša Kardelja. Kljub odprtim

mnimo na vse pridobitve, ki so bile dosežene med vojno in po njej, ki so odraz naporov delovnih ljudi in idej velikih revolucionarjev.

Presunilo nas je...

Milena Blejec, glavna sestra, zdravstveni dom Moste:

Menim, da je njegov pomen neizbrisen in da bo ostala vsebina njegovega dela vedno med nami.

Edvard Kardelj na proslavi 60-letnice Borisa Ziharla 1970. leta.

žuljem in ranam, se med potjo ni niti enkrat pritožil ali negodoval. Napore je prenašal enako vztrajno kot drugi. Na Travnici, kjer so imeli terenci dobro prikrito postojanko, smo se ustavili. Večina nas je vsa izmučena in brez moči takoj legla k počitku. Le tovariši Kardelj, Kidrič in Leskošek niso poznali počitka, posvetili so se delu in pogovoru s terenci. Centralni komite je ostal na bazi 20, kjer je kmalu zraslo celo naselje, potrebno za nemoten potek dela CK, IB, OF, zaščitnega bataljona, agitpropa, celo jedilnica je bila v posebni baraki.

V tem, sicer kratkem obdobju, so bila srečanja s tovarišem Kardeljem pogostejša in pristnejša. Spominjam se, da je velikokrat odpotoval, vsak njegov povratak pa smo težko pričakovali. Vračal se je poln novic, napotkov za delo in optimističnih vzpodbud. Velikokrat nam je tudi predaval o naši borbi in socializmu.

Tudi po vojni sem se s Kardeljem večkrat srečala, čeprav zgolj prijateljsko. Večkrat smo hodili na skupne družinske izlete. Zato sem ga spoznala kot človeka, skromnega, iskrenega, prijateljskega.

O njegovi skromnosti, neposrednosti in iznajdljivosti priča tudi utrnek iz družinskega izleta v Novakov rovt vkljenjen med Mojstrano in Krmo. Lep majski dan je dopolnil pogled na dolinico med hribi, posejano z encijani. Očarani od pomladne podobe smo jo mahnilo še globlje pod hribe. Lakota nas je spomnila na čas obeda in tovariš Kardelj je obljubil, da bo pripravil odlično golaž. Smejali smo se mu, kajti v bližini ni bilo vode. Pa se je tovariš Kardelj domislil, ter golaž zalival z radensko in pivom. In res, golaž je bil izvrsten, njegova domiselnost je prekosila naša pričakovanja.

Tudi zadnja leta, čeprav bolan, je premagoval bolečine z optimizmom in energijo, ostal prijazen in nasmejan in takšnega bom ohranila tudi v svojem spominu.

nek s tovarišem Titom oziroma na sejo politbiroja. Tega sestanka se je udeležilo tudi nekaj drugih tovarišev iz Zagreba. Sklenili smo po tovarnah organizirati obrambo mesta pred Nemci. Ko pa sem po seji prišel na Ilico, so se nemški tanki že valili po njej. Na Jelačićevem trgu sem videl prve skupine ustašev, ki so se zbirali okrog ustaške zastave. Nekaj dni pozneje smo sklenili, naj se sekretariat politbiroja preseli v Beograd. In tako je tovariš Tito po širši konferenci, na kateri smo določili jasno pot za nadaljnje delo, v duhu priprav na oboroženo vstajo odpotoval v Beograd, kamor je bil malo prej

prispel že tovariš Ranković. Hkrati smo takrat sklenili, da ostanem začasno v Zagrebu in da bom delal s centralnim komitejem Hrvatske in Slovenije, ker so bile možnosti glede zveze z Beogradom v takratnem položaju še dvomljive. In tako sem se vse do septembra 1941 mudil zdaj v Zagrebu zdaj v Ljubljani. Ob Hitlerjevem napadu na ZSSR sem bil v Ljubljani. Že prej določena usmeritev CK KPJ na oboroženo vstajo je bila tako jasna, da smo v Ljubljani — čeprav takrat nismo imeli zveze z Beogradom — določili malone istovetno stališče, na kakršno se je bil postavil politbiro v Beogradu.

Generacije, ki sedaj stopajo v aktivno ustvarjalno družbeno življenje, niso imele neposrednega stika z jugoslovansko buržoazno družbo, čeprav je del teh generacij vsekakor — ne da bi se tega zavedal — pod bolj ali manj izraženim vplivom miselnosti starega sveta in njegovih idejnih tradicij. Izhodišče za razmerje teh generacij do sodobnega družbenega dogajanja ni stara jugoslovanska družba, marveč sedanja, socialistična; in sicer taka, kakršna je s svojimi pridobitvami, pa tudi s svojimi problemi, protislovji, težavami in deformacijami. Zato te generacije po sami svoji naravi bolj kritično gledajo in ocenjujejo sedanje družbeno stanje in dogajanje kot pa revolucionarne in predrevolucionarne generacije. To ni njihov greh, ampak njihova prednost. Če si nove generacije ne bi bile sposobne postaviti novih smotrov, bi družba zastala v svojem razvoju.

Toda prav tu nastaja problem. Resnično novo lahko ustvarjajo samo resnično ustvarjalne družbene sile. Stihijska negacija obstoječega sama po sebi ne more ustvariti resnično novega. Ustvarjati resnično napreden jutrišnji dan je torej veliko težja in širša naloga kot pa šamoznanika obstoječega.

—Beleške o naši družbeni kritiki—

Peta državna konferenca KPJ in začetek druge svetovne vojne

O tej konferenci je pripovedoval takole:

»Udeležil sem se mnogih partijskih konferenc, toda ta je bila ena najuspešnejših, ker je bila polna realistične ocene položaja in ustvarjalne orientacije na konkretne naloge. Peta konferenca je v mnogih stvareh dokončno formulirala in potrdila preokret, ki je bil pravzaprav nastal že prej. Partija ni več živela v svetu konstrukcij, abstraktnih formul, direktiv »od zgoraj«, marveč se je jela boriti samostojno, skladno s konkretnimi pogoji in mobilizirala množice za njihove vsakdanje zahteve ter usmerila ta boj na pot revolucionarnih smotrov. Novi politbiro se je usmeril na to, da aktivizira partijo v celotni politični problematiki, se pravi, da jo usposobi, da postane vodilen politični činitelj v vseh gibanjih množic, da pošlje komuniste kot aktiviste povsod tja, kjer so množice. Partija se je dokončno otrsela zarotniške atmosfere in postala politični dejavnik kot stranka množic.«

V spominih na začetek druge svetovne vojne pa je Edvard Kardelj med drugim povedal:

»Sestega aprila sem se mudil v Beogradu, kamor sem prispel nekaj dni prej. Od konca leta 1939 sem živel v glavnem v Zagrebu. V okviru politbiroja je bil namreč ustanovljen sekretariat politbiroja, katerega član sem bil poleg tovariša Tita in Rankovića tudi jaz. Po 27. marca smo jeli misliti, da bi se sekreta-

riat politbiroja preselil v Beograd. Sklenjeno je bilo, da moram takoj na pot, in tako sem prispel tja prve dni aprila.

Spominjam se, da smo prav za šteti april pripravljali v Beogradu velike demonstracije, s katerimi smo hoteli podpreti sklenitev pogodbe o nenapadanju, ki jo je takratna beogradska vlada sklenila s Sovjetsko zvezo. Istočasno pa smo nameravali s čimbolj množičnimi demonstracijami politično pritisniti v smeri dejanske legalizacije Komunistične partije, odpiranja zaporov obsojenim komunistom, razširitve vlade v smislu sestave demokratične obrambne narodne vlade itd. Toda tisti dan zgodaj zjutraj so nas obvestili, da je napovedana vojna, in menil sem, da je najbolje oditi v Beograd. Bil sem prepričan, da bodo Zemun, kjer sem se takrat mudil, bolj bombardirali spričo industrije in letališča in tako sem se s prvim tramvajem odpepeljal v Beograd. Glede Hitlerjeve vojne taktike sem bil torej zelo slab prerok.

Po bombardiranju sem se preselil k Ribnikarju. Tam sem se zadržal 6. in 7. aprila. Tu sem se povezal z drugimi člani Centralnega komiteja, ki so se mudili v Beogradu, potem pa sem odpotoval v Zagreb, ker je novi položaj terjal nove sklepe. V Zagreb sem hotel prispeti pred Nemci. Dva dni sem se vozil od Beograda do Zagreba v odprtem tovornem vagonu. Takoj sem odšel na sesta-